

**Комунальний заклад
«Таранівський ліцей імені Героїв-широнінців»
Зміївської міської ради Чугуївського району Харківської області**

Використання інноваційних технологій на уроках української мови та літературного читання

Автор:

Шляхта Тетяна Олексіївна,
вчитель початкових класів
Комунального закладу «Таранівський ліцей
імені Героїв-широнінців»
Зміївської міської ради
Чугуївського району Харківської області

1. Прізвище, ім'я, по батькові: Шляхта Тетяна Олексіївна

2. Число, місяць, рік народження 07.09.1970

3. Повна назва вищого навчального закладу, який закінчив, рік закінчення: Харківський університет ім. Г.С.Сковороди, 1996 рік

4. Стаж педагогічної роботи: 33 роки

5. Місце роботи, посада, яку займає: КЗ «Таранівський ліцей ім.

Героїв-широнінців», вчитель початкових класів

6. Сутність досвіду Система роботи щодо формування ключових та предметних компетентностей через використання інноваційних технологій на уроках української мови та літературного читання.

7. Методологічна основа педагогічного досвіду

Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688) визначає, що метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості.

Концепція НУШ, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988, орієнтує на необхідність особистісного підходу, розвитку здібностей учнів, створення навчально-предметного середовища, що в сукупності забезпечують психологічний комфорт і сприяють вияву творчості дітей.

Вступ

Актуальність теми полягає в тому, що учні швидше сприймають навчальний матеріал, із задоволенням шукають разом шляхи вирішення поставлених завдань, відповідей на проблемні запитання. Дітям набагато цікавіше і корисніше керуватися власним розумом, а не спиратися на чужі думки. Окрім того, не слід забувати, що набагато результативнішим є навчання, що проходить у співробітництві вчителя та учнів. Саме таке навчання, з використанням інноваційних технологій, сприяє формуванню ключових компетентностей учнів, стимулює активність і творчість, підвищує інтелект дитини, зміцнює її віру у власні здібності. Тому взаємоповага, взаєморозуміння, доброта, підтримка, сучасні інноваційні методи і прийоми – невід’ємні супутники моєї педагогічної діяльності. Адже, завдяки ефективно обраним педагогічним технологіям, методам та прийомам, можна формувати ключові компетентності учнів, необхідні для гідного життя в суспільстві.

Зв'язок опису досвіду з джерелами

Досвід базується на основі педагогічних праць О. Пометун, В.Телячук, О.Лесіної, І. Большакової,

Мета і завдання досвіду

Мета:

- розвиток пізнавальної активності і самостійності учнів;
- розкриття потенційних можливостей та здібностей дітей;
- розвиток творчого мислення;
- створення комфортних умови навчання;
- урізноманітнення навчальної діяльності;
- формування ключових та предметних компетентностей;
- визначення відповідності результатів навчальної діяльності Державному стандарту освіти.

Завдання:

- навчати здобувати знання самостійно;
- формувати вміння користуватися здобутими знаннями для рішення нових завдань;
- сприяти набуттю комунікативних навичок і умінь (тобто умінь працювати в різноманітних групах, виконуючи різні соціальні завдання і ролі);
- надавати можливість широких людських контактів в знайомстві з різними точками зору на одну проблему;
- навчає користуватися дослідницькими методами: збирати інформацію, факти, уміти їх аналізувати з різних точок зору, висувати гіпотези, робити висновки;
- надання можливість висловлювати свої власні думки.

Об'єктом є впровадження інноваційних технологій на уроках української мови та літературного читання в початкових класах.

Предмет досвіду – використання інноваційних технологій як засіб підвищення якості освітнього процесу на уроках української мови та літературного читання.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано комплекс заходів педагогічної діяльності, спрямованих на пошук нових форм, методів і засобів навчання; розгортання широкої експериментальної роботи, спрямованої на впровадження освітніх інновацій на засадах сучасної філософії освіти.

Новизна педагогічних ідей. Визнання компетентнісного підходу провідним у навчанні передбачає формування не лише предметної, а й ключових компетентностей, зміщення акцентів зі знаннєвого на діяльнісний освітній результат. З огляду на суть зазначеного підходу, знання мають бути інструментом у розв'язанні життєвих проблем, засобом особистісного розвитку, соціалізації учнів, успішного професійного становлення та облаштування особистого життя. Тому зміст навчального матеріалу визначено з огляду на корисність, потрібність його за межами школи.

Результативність і оптимальність

Досвід на тему: «Використання інноваційних технологій на уроках української мови» та на тему: «Технологія розвитку критичного мислення на уроках літературного читання як вдумливий творчий процес пізнання світу» були відзначені Дипломами III ступеня на Фестивалі «добрих практик» освітян Харківщини «Майстри педагогічної справи презентують». Свій досвід та його практичне застосування презентувала на семінарах вчителів початкових класів, засіданнях творчих груп «Вчителі початкових класів», «Школа молодого вчителя». Мої розробки та презентації уроків в початкових класах для дистанційного навчання були відзначені подякою Харківської академії неперервної освіти. Практичне застосування досвіду з використанням інноваційних технологій було відзначено високою оцінкою експертів під час III етапу сертифікації вчителів початкових класів 2020 року. Наразі й сама є експертом з сертифікації вчителів та експертом з інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти.

Впровадження інноваційних технологій забезпечує підвищення якості освіти, рівня навчальних досягнень учнів, пізнавальних інтересів, сприяє розвитку творчості та креативності. Учні є активними учасниками олімпіад з української мови на освітньому проекті «На урок» та онлайн-олімпіад «Всеосвіта Осінь», «Всеосвіта Зима», лауреатами та переможцями Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка та Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика.

Практичне значення одержаних результатів.

Досвід стане в нагоді вчителям, які прагнуть урізноманітнити свою педагогічну діяльність інноваційними технологіями. З моїми напрацюваннями, а саме авторськими розробками уроків, тематичних днів, виховних заходів можна ознайомитися в бібліотеці освітнього проекту «На урок».

Основна частина
Досвід роботи щодо використання інноваційних технологій
на уроках української мови та літературного читання

*«Однією з найважливіших особливостей
творчості педагога є те, що об'єкт його
праці — дитина — постійно мінлива,
завжди нова, сьогодні не та, що вчора.
Наша праця - формування людини,
і це покладає на нас особливу відповідальність,
яку ні з чим не зіставити»*

В. О. Сухомлинський

Успішність і ефективність формування компетентностей молодших школярів залежить від форм і методів організації освітнього процесу. Пріоритетними в цьому сенсі стають сучасні педагогічні технології. Однією з таких є технологія розвитку критичного мислення, мета якої – розвиток розумових навичок учнів необхідних не тільки в навчанні, а й в повсякденному житті (вміння приймати виважені рішення, працювати з інформацією, аналізувати різні аспекти явищ, тощо).

Технологія розвитку критичного мислення на уроках літературного читання забезпечує активні форми діяльності учнів, залучає до творчого процесу пізнання, дослідження проблем, формування власної думки та самореалізації.

Спочатку знайомлю учнів з тією чи іншою стратегією критичного мислення. Допоки це вимагає, повторюю з ними покроковий алгоритм роботи за даною стратегією. Починаю з найпростішого, поступово ускладнюючи роботу. На видному місці прикріплюю плакати з опорними словами, схемами, малюнками для використання, потім залучаю учнів до роботи фронтально і лише, коли школярі опанували даний прийом, виконують задання самостійно, в парах чи групах.

Читання з передбаченням. Ця стратегія є доброю мотивацією для подальшого опрацювання тексту. Спонукає до його аналізу, порівняння з висловленими думками, сприяє розвитку мовлення і, головне, виробленню навички передбачати, прогнозувати, що є дуже важливою потребою сьогодення.

До прикладу, під час роботи над казкою «Біда навчить» Лесі Українки, діти висловлюють свої припущення спочатку за назвою, за малюнком обкладинки:

- Про що, на вашу думку казка?
- Хто буде головним героєм?
- Чому ви так думаєте?
- Які докази ви можете навести?

Потім читаємо казку за логічно-завершеними частинами, діти міркують і обговорюють в групах свої прогнози стосовно того, як будуть розвиватися події далі. І, нарешті, передбачення до третьої частини: «Чим закінчиться казка?»

Коли ми опрацьовуємо тексти інформаційного характеру, зокрема науково-популярні твори, використовуємо стратегію **«Читання з позначками»**. Маркування позначками тексту під час читання вимагає бути вдумливими, що дає можливість не лише сприймати прочитане, а й оцінити власне розуміння.

До прикладу:

В минулому році мої четвертокласники працювали над проектом «Українські обереги». Незадовго до уроку трудового навчання за темою «Лялька-мотанка як український обєріг», на позакласному читанні діти маркували текст «Лялька- мотанка» позначками: V – Я це знаю! + – Це для мене нове! ? – Здивувало, зацікавило! – - Я думав (думала) по-іншому!

Під час обговорення твору ми встановили зв'язок між відомим та невідомим. І виявилось, що нова інформація, яка здивувала і зацікавила учнів, спонукала їх до пізнавальної активності. Отож, до уроку трудового навчання вони вже здобули багато цікавого матеріалу не тільки про українських ляльок, а й про ляльки інших народів. Така діяльність сприяла:

- збагаченню словникового запасу;
- розвитку комунікативних здібностей;
- розвитку критичного мислення, адже серед великої кількості інформації потрібно було вибрати головне, найцікавіше;
- формуванню інформаційної компетентності.

«Читання в парах». Ця стратегія дозволяє підвищувати увагу школярів під час читання тексту та досягати його розуміння в процесі роботи. Дану технологію застосовую під час Щоденних 5 «Читання з другом».

Маю велику кількість наборів карток з текстами для читання (купувала готові, роздруковувала з інтернету, добирала тексти самостійно), систематизованих за жанрами творів. Пропоную дітям обрати картки з невеликим текстами, які мають декілька абзаців. Приступаючи до читання, діти вже знають, що читати треба досить вдумливо і слухати уважно, адже лише за такої умови кожен/кожна зможе після читання узагальнити прочитану частину тексту, поставити до неї влучні питання та дати відповіді на поставлені запитання однокласника /однокласниці. Діти по черзі читають одне одному і виконують завдання за цією стратегією.

Спостерігаючи за учнями я помітила, що для них простіше відповідати на запитання, аніж самим їх задавати. Я замислилася: і справді, відповідь на питання закладена або в тексті, або залежить від знання фактичного матеріалу. Ось тут і прийшла на допомогу **Ромашка Блума**. Мета даного прийому – навчити дітей не тільки відповідати на поставлене вчителем питання, але й самим грамотно їх формулювати.

Як відомо, Ромашка Блума складається з шести пелюсток, кожна з яких містить певне питання. Таким чином, шість пелюсток – шість типів питань.

Звичайно, навчитися відразу будувати свої питання складно – це

систематична кропітка праця. Але це того варте! Тому відпрацьовуючи цей прийом чи не на кожному уроці літературного читання, ми досягли добрих результатів.

До прикладу, опрацьовуючи казки Лесі Українки «Біда навчить» на «пелюстках ромашки» підготувала такі запитальні слова і вислови:

- ☐ «Хто ...?», «Що ...?»
- ☐ «Якщо я правильно зрозумів/зрозуміла, ...?»
- ☐ «Якби я був/була на місці героя казки, ...?»
- ☐ «Чому ...?»
- ☐ «Що змінилося, якби ...?»
- ☐ «Чи правильно ...?»

Діти працювали в групах, кожна зі своєю пелюсткою. Звичайно, в групі звучали дуже різні, часом безглузді питання, та все ж таки діти вчаться з усіх обирати найвдаліші. Коли час було вичерпано, представники кожної групи зачитували своє питання, група вислуховувала відповіді однокласників, погоджувалася або не погоджувалася. Якщо не погоджувалася, то надавала свій варіант відповіді. <http://surl.li/bylhg>

З власного досвіду можу сказати, що допоки учні не володіли прийомом критичного мислення, то вони задавали питання дуже прості, поверхневі. Та коли ми стали застосовувати Ромашку Блума, їм стало цікавіше задавати питання більш глибокі та ще й хитромудрі, над якими треба задуматися.

Формувати вміння задавати питання продовжую, залучаючи школярів до складання тестів. Наприклад, щоразу після завершення теми з літературного читання в 4 класі учні складали по 3-5 питань з трьома варіантами відповідей, одна з яких правильна. Після чого з усіх записаних питань я обирала найцікавіші, важливі – і тести готові! Діти радіють, коли читають свої власні питання, адже вони допомагають вчительці. А вчителька тішиться, бо спонукала дітей вчитися грамотно формулювати запитання.

Мої учні з задоволенням складають **сенкан**.

Складання сенкану вимагає від учнів уміння знаходити в навчальному матеріалі найбільш важливі моменти, робити висовки з якихось певних міркувань та виражати це в скороченій формі. І, до того ж, робота над сенканом розвиває образне мислення. Для чого це учням? По-перше, це збагачує словниковий запас, по-друге, готує до стислого переказу, навчає формулювати ідею і, по-третє, дозволяє відчути себе хоч невеликим, але творцем. І, зрештою, це виходить у всіх, а значить, відчувається ситуація успіху. Існують різноманітні форми навчання цього прийому. Я роблю так:

- Діти самостійно складають сенкан на задану тему, частіше, це відбувається на етапі рефлексії.
- Повертаються один до одного і зачитують (таким чином ще й виробляється звичка уважно слухати одне одного).
- Об'єднавшись в групи, обирають найбільш влучні слова, що виражають основну думку.
- Складають спільний сенкан, з яким погодяться всі члени групи.

- Зачитують цей сенкан перед всім класом. Можуть навіть оформити цей вірш у вигляді якоїсь моделі (сонце, хмарка, квітка чи дерево, тощо) і пояснити, що вони мають на увазі. Це дає їм можливість поговорити про те, чому вони саме так написали і знову критично осмислити і розглянути дану тему.

Окрім цього цей метод вимагає того, щоб діти чули один одного і мали змогу обирати з творів інших учнів ідеї, які вони могли б переплести зі своїми.

Розвитку критичного мислення, усного і писемного мовлення сприяє технологія **«П'ятихвилинне есе»**, яку я використовую переважно на етапі рефлексії.

Окрім описаних стратегій використовую також «РАФТ», «Мозковий штурм», «Асоціативний куш», «Кластер», адже ці прийоми сприяють розвитку мовлення, критичного і логічного мислення, творчих навичок, тощо.

Квести для дітей – найулюбленіші прийоми виконання завдань, адже квести носять не тільки навчальний, а й пізнавальний та розважальний характер. У вигляді квестів проводжу не тільки уроки, а й позакласні заходи

Квест – надзвичайно ефективний інноваційний прийом, адже в ньому поєднуються елементи ігрової, проектної технології, технології творчого мислення. <http://surl.li/ewgai>

У Державному стандарті початкової освіти зазначено: «Спільним для всіх ключових компетентностей, є такі вміння, як читання з розумінням, уміння висловлювати свою думку усно і письмово, критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, здатність логічно обґрунтувати позицію, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами».

Одним із найважливіших показників рівня культури та інтелекту людини є мова. Людина повинна знати мову, її словник та граматичні правила, а також навчитися вміло використовувати мовні одиниці залежно від мети висловлювання та ситуації мовлення.

Отож, навчання рідної мови повинно бути спрямоване на формування мовної особистості, яка є носієм мови, володіє лінгвістичними знаннями та високим рівнем комунікативних вмінь і навичок, дбає про красу і розвиток мови.

В своїй роботі керуюся народною мудрістю: «Не навчайте дітей так, як навчали нас. Вони народилися в інший час».

Саме інноваційні технології, зокрема інтерактивні, передбачають розв'язання цього питання. Застосування інтерактивних технологій дає змогу створювати навчальне середовище, що допомагає здобувачам освіти розвивати світогляд, логічне мислення, зв'язне мовлення, виявляти і реалізовувати індивідуальні можливості, сприяє створенню атмосфери співробітництва, порозуміння і доброзичливості, що дає змогу реалізувати основні засади особистісно-орієнтованого, компетентнісного та діяльнісного підходу до навчання.

Організація роботи в парах, малих і великих групах дає змогу більш широко застосовувати інтерактивні стратегії та інші форми активного

навчання. До прикладу:

Під час вивчення теми «Будова слова», учні об'єдналися в малі групи. Кожна група отримала завдання – позначити будову слова (закінчення, корінь, префікс, суфікс). На виконання завдання регламентувався час. За сигналом робота припинялась і учні передавали свої роботи в сусідні групи. Нове завдання полягало в тому, щоб перевірити напрацювання своїх однокласників, та розібрати за будовою інше слово. Робота продовжувалася доти, доки листок не повертався до своєї групи. Учні мали змогу перевірити рівень виконання завдань своїми однокласниками, обговорити, проаналізувати та представити свою роботу.

Підготовці до написання твору «Лелека – символ України» передувала така робота:

- Інформаційна група зібрала відомості про різні назви птаха, беручи інформацію з енциклопедичного словника.
- Фольклорна група підготувала прислів'я, загадки, скоромовки, легенди.
- Літературознавці – відомості з додаткової літератури, в якій розповідається про лелек, декламували вірші.
- Екологи - Закон з Конституції України (ст. 66) про охорону природи та занесення цього птаха до Червоної книги України.

Таким чином, навчання молодших школярів стає цікавим, радісним, водночас створюються умови для бажання читати, самостійно поповнювати свої знання, пробуджується емоційне задоволення, радість від отриманих знань і самого процесу їх засвоєння.

Вважаю свої головним завданням і обов'язком – донести красу рідної мови до кожного учня, викликати бажання володіти нею досконало. А для цього необхідно підтримувати стійкий інтерес до вивчення граматики, орфографії. Зробити процес вивчення мовних явищ цікавим, захоплюючим мені допомагають дидактичні ігри, вірші, цікаві вправи, граматичні казки, яскрава наочність, нестандартні форми проведення уроків, цікаві форми перевірки знань, використання проблемних ситуацій. <http://surl.li/ewvbw>

Також залучаю самих учнів у добір такого матеріалу. До прикладу, під час роботи зі словниковими словами, діти, працюючи в групах, розгадують складені ними ребуси, кросворди, відшукують такі слова у хмарах слів, записують і перевіряють орфограми.

Успішне засвоєння дитиною програмового матеріалу неможливе без активації пізнавальних інтересів. Але цього складно досягти традиційними прийомами та видами робіт. Відомо, що активною формою тренувальних вправ, що вимагають уваги, зосередженості активної розумової діяльності є диктанти.

З метою формування орфографічних, комунікативних навичок, навичок само- і взаємоконтролю систематично використовую різноманітні види диктантів, які не тільки виконують навчальну функцію, але й розвивають в учнів інтерес до навколишнього світу, розширюють кругозір, спонукають до творчості, сприяють в учнів розвитку продуктивного мислення.

До прикладу: **Диктант «Плутанка»**. На екрані розміщено слова, в яких

переставлено склади. Діти відтворюють правильний порядок і записують слова. **«Асоціативний ланцюжок»**. Наводжу ключове слово, а учні добирають і записують слова, що асоціюються із запропонованим словом (*Україна – держава, народ, Батьківщина, столиця, Київ, Дніпро, президент, уряд...*). Диктант **«Для допитливих»**. Цікава інформація про навколишній світ подається у доступній формі. Диктант **«Взаємної дії»**. Проводжу такий диктант в парах або малих групах. Діти по черзі диктують текст один одному, самостійно перевіряють правильність написання слів за зразком на екрані. Диктант **«Перевіряю себе»**. Школярі записують текст, перевіряють себе, підкреслюють сумнівні місця. Під час перевіряння звертаються до мене або сусіда по парті щодо написання певного слова, або користуються словником чи підручником. Під час оцінювання враховую тільки не виправлені учнем помилки. Диктант **«Повторної дії»**. Передбачає повторне написання вже написаного на попередніх уроках тексту тими учнями, які припустилися помилок першого разу. З цими учнями на індивідуальних чи групових заняттях аналізуємо причини помилок, проводимо роботу над помилками, а потім діти записують повторно з наступною перевіркою. Таких диктантів в арсеналі сучасного вчителя велике розмаїття. Це і **Творчий диктант, Малюнковий, Загадковий, Вибірковий, Розподільний, Фразеологічний**.

Застосовую в своїй практиці метод укрупнення блоків. Цей метод є ефективним не тільки під час ущільнення, інтенсифікації навчального процесу після введення додаткових канікул, а й у звичайному чи дистанційному режимі навчання. Наприклад, опрацьовуючи тему «Речення» методом укрупнення, на одному уроці через дослідження, спостереження за мовним матеріалом, розв'язання проблемних ситуацій, інтерактивні вправи, сприяю формуванню в учнів загального поняття про види речень за метою висловлювання, за емоційним забарвленням та наявністю другорядних членів, даю перші уявлення про однорідні члени речення та їх пунктуаційне оформлення. Отже, частково лінгвістичні поняття з даної теми опрацьовую за один урок, логічно об'єднавши їх навколо ширшого поняття – речення. Решту годин використовую для тренувальних вправ з метою практичного застосування відповідного теоретичного матеріалу.

Широкі можливості для розкриття власної творчості та творчості моїх вихованців дають інтегровані уроки, покликані пробудити в дитини почуття національної гідності і свідомості, бажання спостерігати, бачити прекрасне, творити радість і добро. <http://surl.li/bwnjq>

До прикладу, будуючи інтегрований урок «стежинами зимового лісу», для створення в уяві дітей літературно-художнього образу лісу, пропоную прослухати вірш Якуба Коласа «Зима», розглянути картину І. Шишкіна «Зима в лісі» у супроводі музики П. Чайковського «Зима».

Інтегровані уроки також проводжу і під час дистанційного навчання в асинхронному та синхронному режимі.

1) <http://surl.li/bwnjj>, 2) <http://surl.li/bwnjw>

Дітям подобаються ті види діяльності, які дають їм матеріал для роздумів, можливість виявити ініціативу і самостійність, потребують винахідливості та творчості.

На уроках української мови та в позаурочний час мої діти з задоволенням складають загадки, пишуть вірші, придумують казки, що сприяє розвитку не тільки мовленнєвих навичок, а й учнівської творчості, фантазії, уяви, мислення, самостійності та вміння бачити прекрасне.

1) <http://surl.li/bwrwa> 2) <http://surl.li/bwwsd>

Важливим етапом в структурі уроку є рефлексія. Сьогодні це важлива складова уроку. Рефлексія допомагає оптимізувати освітній процес. Учні осмислюють результат роботи з навчальним матеріалом. Вельми продуктивною рефлексія є наприкінці уроку, вона дозволяє оцінити активність учнів на всіх етапах уроку. У 1-2 класах використовую прийом «Ланцюжок», в 3-4 класах – листи самооцінювання, самоконтролю. Таким учні оцінюють не тільки власну діяльність, а й роботу інших учасників групи. Окрім цього, ці прийоми надають змогу швидко проаналізувати результат і скорегувати подальшу діяльність.

Та будь-яка інноваційна технологія дає бажаний результат лише за умови її систематичного і цілеспрямованого застосування. Системне формування творчих та пізнавальних здібностей є запорукою того, що здобувачі освіти навчаються самостійно вчитися, використовувати набуті знання у повсякденному мовленні та житті.